

ПРОБЛЕМА «ОБХОДУ ЗАКОНУ» У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Вербіцка З.А.

студентка юридичного відділення

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Науковий керівник: Заплітна І.А.

канд. юрид. наук, викладач МПрП

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

Анотація: У статті проаналізовано окремі теоретичні та практичні проблеми місця інституту обходу закону в міжнародному приватному праві. Розглядаються різні підходи до визначення поняття обходу закону, його особливостей і значення, яке він має в механізмі регулювання приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом.

На підставі аналізу наукових досліджень та міжнародно-правових актів розглядається одне із найважливіших питань щодо співвідношення інститутів міжнародного приватного права, таких як «обхід закону» та «автономія волі сторін». Крім того, авторами було розглянена та проаналізована позиція науковців щодо доцільності включення інституту обходу закону у вітчизняне законодавство. Особлива увага приділяється аналізу судової практики щодо застосування інституту обходу закону в міжнародному приватному праві.

Виділено основні недоліки застосування даної концепції.

Ключові слова: обхід закону, принцип автономії волі, судова практика, інститут обходу закону, наслідки обходу закону, колізійна проблема, нікчемність правочину.

У міжнародному приватному праві (надалі – МПрП) існує досить багато проблемних питань, які потребують постійного удосконалення та дослідження. Одним із таких питань, є питання щодо обходу закону. Дана проблема у міжнародному приватному праві є досить поширеною.

Актуальність питання концепції «Обходу закону» у міжнародному приватному праві залишається незмінною протягом останніх десятиріч через

розширення господарських зв'язків між державами і постійного посилення процесів міграції населення за кордон, що вимагає визначення обсягу застосування як вітчизняного, так і зарубіжного законодавства [1].

П.9 ч.1 ст.1 Закону України «Про міжнародне приватне право» визначено, що під **обходом закону** слід розуміти «застосування до правовідносин з іноземним елементом права іншого, ніж право, передбачене відповідним законодавством» [2]. Проаналізувавши дане поняття, можна зробити наступні висновки:

1. Як нам відомо, застосування норм права є діяльністю компетентних державних органів щодо реалізації правових норм відносно конкретних життєвих обставин шляхом винесення індивідуально-конкретних правових приписів. Оскільки суб'єктом застосування колізійно-правових норм є, в першу чергу, суд, то з вищенаведеного визначення випливає, що саме суд виявляється суб'єктом обходу закону в МПрП, а не учасники міжнародно-правових відносин;

2. Дане визначення суперечить закріпленому у ст. 5 ЗУ «Про міжнародне приватне право» принципу автономії волі згідно з яким у випадках, встановлених законом, учасники міжнародно-правових відносин можуть самостійно здійснювати вибір права до таких правовідносин, відходячи, по суті, від встановлених законодавцем колізійно-правових приписів;

3. Крім того, це положення не містить ключових ознак, характерних для інституту обходу закону в МПрП.

Тобто, обхід закону в МПрП означає усвідомлене створення хоча б однією стороною правовідносин, підстав для застосування закону такої правової системи, яка б «лояльніше» визначала певний правовий статус.

Сама ж концепція обходу закону відображена у ст. 10 ЗУ «Про міжнародне приватне право», та полягає у використанні зацікавленими особами функцій колізійного регулювання на свій власний розсуд з метою: спровокувати застосування до своїх правовідносин матеріальних норм бажаного правопорядку і, таким чином, уникнути дії небажаних норм іншого правопорядку, що «обходиться» [2].

Як констатує Є. Д. Суворов, «обійти закон без мотиву неможливо. Інакше це буде не обхід закону, а випадок. Обхід закону завжди є цілеспрямованою дією». Таким чином, обхід закону в МПрП має протиправний характер не через факт створення/зміни колізійної прив'язки правовідносин до певного правопорядку, а саме через намір, що лежить в основі такої прив'язки [3].

Досить часто процедуру обходу закону можна прослідити при укладанні одностатевих шлюбів, договорів, реєстрації юридичної особи на пільгових умовах, оподаткуванні. Різноманіття ситуацій обходу закону може свідчити про недосконалість правової системи і бути стимулом до її зміни [1].

Лібералізація законодавства Франції, Італії, Іспанії в галузі сімейного права зменшила випадки обходу закону в Європі, але постійна еволюція сімейного законодавства в сторону більшої диспозитивності не дозволяє повною мірою виключити цю проблему. Посилювана взаємодія арабської і європейських культур також актуалізує цю проблему [3].

Більшість представників доктрини виступає проти включення інституту обходу закону в законодавство. Найбільш послідовна критика інституту обходу закону викладено в роботах російського науковця О. І. Муранова, який зазначає, що включення інституту обходу закону в Цивільний кодекс Російської Федерації стало б кроком назад у розвитку вітчизняного МПрП, відривом від світової практики [4].

У науковій літературі та судовій практиці зокрема значного розголосу набула справа принцеси Бофремон як одне з перших судових рішень з приводу обходу закону. Французька принцеса Бофремон мала намір розлучитися із своїм першим чоловіком. Оскільки французьке право 1878 р. не знало такого правового інституту як розлучення, принцеса виїхала у Німеччину та набула німецького громадянства, після цього розлучилася і взяла новий шлюб з румунським принцом. Повернувшись до Франції, вона зіткнулася з тим, що французьке право не визнало її розлучення і шлюб, який вона уклала, тому що вони були здійснені в обхід французького закону. Такий підхід є притаманним і сучасній французькій судовій практиці. Країни англосаксонської правової сім'ї не визнають обхід закону у повному обсязі.

Застереження про неприпустимість обходу закону в МПрП на законодавчому рівні почали закріплюватися ще у кінці XIX ст. Перші відповідні норми з'явилися у законодавствах Іспанії, Швейцарії та держав Латинської Америки. В свою чергу в Україні положення про обхід закону дістали свого прояву з 1989 р [3].

Головною перевагою нормативного закріплення концепції обходу закону, вважається те, що цей інститут спрямований проти створення фіктивної прив'язки відносин до іноземного права. У той самий час головні її недоліки, неясність, складність застосування, а також неможливість виконання судових рішень, які встановлюють обхід закону.

Крім того, до основних недоліків застосування даної концепції можна віднести:

По-перше, концепція обходу закону суперечить одній із головних засад в МПрП – автономії волі, відповідно до якої сторони для врегулювання відносин за договором можуть вибрати право будь-якої країни.

По-друге, дана концепція не відповідає загальній тенденції розвитку МПрП, відповідно до якої воля суб'єктів відносин в більшій мірі враховується як фактор, що визначає «близьке» право.

Щодо наслідків застосування концепції обходу закону, то можна виокремити наступні:

1. недійсність – категорія, що застосовується тільки до угод, обхід закону часто здійснюється у формі юридичних вчинків;
2. певні акти суд держави не має можливості визнати недійсними у зв'язку з відсутністю компенсації і неможливості застосувати наслідки недійсності (шлюб, укладений за кордоном, набуття іноземного громадянства);
3. обхід закону є колізійною проблемою, відповідно, її вирішення не повинно виходити за рамки власне колізійного регулювання.

Отже, підсумовуючи вищезазначене щодо концепції «обходу закону» слід зазначити, що через сукупність різних чинників дане поняття не може бути виключено з сучасного міжнародного приватного права через сукупність різних

чинників, а подальший розвиток науки МПрП неможливе без вирішення колізійної проблематики в практиці приватноправових відносин.

Список використаних джерел:

1. Чевичалова, Ж.В. (2012). «Обхід закону» в сучасному міжнародному праві. Науковий вісник НУБІП України, (173-1), 303.
2. Про міжнародне приватне право (Закон України). № 2709-IV. (2019). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.
3. Короткий курс лекцій з дисципліни «Міжнародне приватне право». Вилучено з <https://studme.com.ua/158407207606/pravo/>
4. Муранов, А.И. (2014). «Обход закона» в международном частном праве: мнимость актуальности и надуманность проблем (с.44-54). Москва: АСТ.